

بیتحریر

جراحی اقتصادی

مدیریت نقدینگی

دکتر سید احسان خاندوزی

عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبائی

سلسله نشست‌های حرف‌فانو

• این نقدینگی چیست که ما باید به دنبال مدیریت آن باشیم؟ و الان پیشنهاد مشخصی که می‌توان به

سیاست گذاران کشور مطرح کرد برای مدیریت نقدینگی، حاوی چه ابعاد و آیتم‌هایی است؟

نقدینگی و پول ماهیتش چیست پول یکی از اجزای نقدینگی است. نقدینگی یعنی اموال نقد ما، از بین اموالی که هر خانواده و هر فرد دارد، یک بخشی از این اموال نقدشونده است یعنی می‌تواند در آینده تبدیل به نقد شود. وقتی ما صحبت می‌کنیم از نقدینگی یا Liquidity، منظورمان تقریباً اموالی است که فی الحال نقد هستند. یک بخشی از نقدینگی اسکناس‌هایی است که ما در روز برای خودمان استفاده می‌کنیم. بخش بسیار بیشتری از نقدینگی عبارتست از حساب‌هایی که همه ما در بانک‌های کشور داریم و آن‌ها ظرف چند دقیقه می‌توانند به یک پول نقد تبدیل شوند. این حساب‌ها می‌تواند حساب‌های جاری، یعنی کارت‌هایی باشد که به اصطلاح ما داریم با آن‌ها خریداری روزمره مان را از طریق کارت‌های اعتباری انجام می‌دهیم، یا پرداخت‌هایی که از طریق چک انجام می‌دهیم. سه درصد نقدینگی کشور اسکناس است. بیش از نود و هفت درصد نقدینگی کشور از جنس دوم است. یعنی از جنس سپرده‌های بانکی ماست یعنی نود و هفت درصد نقدینگی که ما داریم درباره آن صحبت می‌کنیم عبارتست از همان سپرده‌های جاری یا سپرده‌های بلندمدت سرمایه‌گذاری که ما در بانک‌ها داریم و فقط سه درصد از نقدینگی کشور را اسکناس‌ها تشکیل می‌دهند. شروع سال ۱۳۹۷ ما یک رقمی نزدیک به ۱۵۳۰ هزار میلیارد تومان نقدینگی داشتیم گمان نکنید یک چنین رقمی یا نزدیک به آن، پول‌هایی است که دست افراد یا تراول‌هایی است که دارد می‌چرخد. از ۱۵۳۰، ۴۴ هزار میلیارد تومان آن اسکناس است، یعنی همان کمتر از سه درصد و حدود ده درصد آن سپرده‌های جاری است یعنی آن چیزهایی که در بانک‌ها تحت عنوان سپرده‌های دیداری و کارت‌های اعتباری، چک‌هایی که استفاده می‌کنیم و تقریباً ۸۷ درصد آن هم سپرده‌های بلندمدت، یکساله است.

- نقدینگی را چه کسی تولید می‌کند

بخشی از نقدینگی را دولت تولید می‌کند از طریق اسکناس که بانک مرکزی کشور منتشر می‌کند. کمتر از سه درصد از نقدینگی کشور را اسکناس های منتشره بانک مرکزی برعهده دارند. بخش دیگری از نقدینگی عبارتست از اجزایی که توسط بانک مرکزی تولید می‌شود به عنوان بدهی دولت به بانک مرکزی، بدهی بانک ها به بانک مرکزی، معادل ذخایر خارجی که بانک مرکزی دلارش را نگه داشته، پول و ریال آنرا وارد اقتصاد ایران کرده است. و از همه این‌ها مفصل تر و بزرگتر عبارتست از خود پول هایی که دارد توسط سیستم بانکی تولید می‌شود یعنی خود بانک ها در کنار این که پول من و شما را به گردش درمی‌آورند و از ما سپرده می‌گیرند و آن را تسهیلات می‌دهند به کسانی دیگری، خودشان سپرده خلق می‌کنند. بنابراین خودشان خالق پول محسوب می‌شوند. یک بخش بسیار عمده ای از آن چیزی که ما درباره آن صحبت می‌کنیم خلق پولی است که بانک ها دارند انجام می‌دهند نه دولت ها و لزوما بانک مرکزی. حالا وقتی صحبت می‌کنیم از این نقدینگی بزرگ ۱۵۳۰ میلیارد تومانی، مسئله این است که افزوده شدن نقدینگی در یک اقتصاد کاملا بستگی به عملکرد نظام بانکی دارد.

- افزایش سپرده ها نزد سیستم بانکی و سرعت نقدینگی

بانک ها در صورت های مالی و در ترازنامه های خودشان یک جایی دارند تحت عنوان بدهی بانک ها. بانک ها بدهکار سپرده گذار هستند. یعنی باید سپرده ما به اضافه سود آن را برگردانند به ما سپرده گذاران. داخل پранتز اضافه کنیم که تمام این صحبت ها در نظام متعارف بانکی یا شبه ربوی کنونی بانکی دارد صورت می‌گیرد. بنابراین بانک ها بدهکار من و شما سپرده گذار هستند برای این که اصل و سود سپرده های ما را باید هر ماه و هر سال به ما برگردانند.

- نقدینگی که در بانک ها دارد افزایش پیدا می کند، صرف چه چیزهایی می شود

ما اگر امسال فرض کنید که سه برابر پنج سال قبل نقدینگی داریم، این سه برابر نقدینگی بیشتر یا دارد صرف خرید و فروش بیشتر کالاها می شود، ما محصولات بیشتری در جامعه داریم. بنابراین نیاز به پول بیشتری برای مبادله آن ها داریم. بنابراین این نقدینگی بیشتر مثل روغنی بر چرخ دنده ها کمک می کند که ما بیشتر خرید و فروش انجام بدهیم. تا الآن کارمندان مثلا فرض کنید متوسط یک و نیم میلیون تومان حقوق داشتند. اگر حقوق این ها بخواهد بشود دو و نیم میلیون تومان ما نیاز به وجوه بیشتری داریم برای این که این حقوق ها را بپردازیم. دوم، صرف فعالیت های سوداگرانه و سفته بازانه می شود. یعنی کسانی نقدینگی را در اختیار می گیرند برای این که در یک بازاری که سود خاصی به وجود آمد، مسیر سوم این است که نقدینگی در آن جای خودش باقی بماند و فقط به شکل غیرموثر، به شکل خفته ای چاق و چاق تر شود.

- چگونه باید این مدیریت غلتان، سیال شده، روان شده به سمت بخش های اقتصادی را مدیریت کرد

نخستین کاری که برای مدیریت نقدینگی انجام داد این است که هزینه ایجاد کنیم برای فعالیت غیر مولد. بنابراین مالیات هایی وضع کنیم، مکانیسم های اطلاعات اقتصادی برای کشف و شناسایی فعالیت هایی را در نظر بگیریم که دارند از طریق سوداگری درآمد خودشان را بالا می برند و نقدینگی را می برند به آن سمت خاص. نکته دوم، نقدینگی کشور دارد با نرخ هایی بین بیست تا بیست و پنج درصد افزایش پیدا می کند. در حالی که از آن طرف تولید و فعالیت اقتصادی با این سرعت بالا نمی روند.

به نظر می رسد بانک مرکزی و دولت باید این هزینه را به جان بخرند که بانک هایی که دارند بازی اقتصاد را خراب می کنند حتما مورد جریمه و کیفر قرار بگیرند. هیچ جای دنیا، در اروپا و آمریکا هم اجازه نمی دهند بانک های به اصطلاح خودشان زامبی یا بانک های بد، بانک های بد رفتار، کل سیستم بانکی را تحت تاثیر

قرار بدهند. بانک مرکزی با جدیت ورود پیدا می‌کند. خیلی سریع آن بانک‌ها را جریمه‌های بالا می‌کند. مقررات کیفری جدی برای آن‌ها می‌گذارد و همه بازیگران یاد می‌گیرند که پس ما باید درست رفتار بکنیم. آن‌هایی که نقدینگی کشور را به یک سمت و سوی خاص حرکت می‌دهند عبارتند از صاحبان سپرده‌های خیلی بزرگ. **سومین پیشنهادی** که در بحث نقدینگی این است که ما باید بتوانیم برای جابجایی این سپرده‌های بزرگ، اهر کسی، هر نهادی و هر شخصی که نقش بزرگی در سپرده‌های کلان دارد، تمام تراکنش‌ها و جابجایی‌های این‌ها باید قاعده‌مند و شفاف شود. اسناد ارائه شود. از کجا می‌خواهید برای خرید چه چیزی ببرید؟ آیا مالیاتش را می‌پردازید یا نه؟ این هم سومین ابزاری است که می‌تواند در شرایط فعلی کمک بکند سپرده‌هایی که نقش خیلی عمده‌ای دارند در هجوم به بازارهای مختلف و قیمت‌ها را آن‌جا می‌برند بالا، از طریق ایجاد آن هزینه‌ها، از طریق اصلاح اساساً سیستم بانکی کشور و اصلاح نرخ سودی که در ترازنامه بانک‌ها دارد پرداخته می‌شود و از طریق شفاف شدن نقش پیشگامان و خط‌شکن‌های نقدینگی ما بتوانیم این جریان نقدینگی را در اقتصاد کشور مدیریت کنیم. این کار تجربه جهانی دارد. بنابراین هم سیاست آن برای مقامات و سیاست‌گذاران کشور قابل پیشنهاد هست، هم تجربه خیلی خوبی در دنیا در مهار و مدیریت نقدینگی وجود دارد و هم این‌که به لحاظ فنی و نرم‌افزاری امکان این وجود دارد که ما این کار را بکنیم. به شرط این‌که البته خواست و اراده دولت و مجلس بیاید و اهمیت این موضوع را درک کند. خدای ناکرده کم‌کاری سیاست‌گذاران در مدیریت نقدینگی می‌تواند این القای بیرونی را داشته باشد که همه مشکلاتی که برای افزایش قیمت زمین و خودرو و طلا و ارز شاهدش هستیم محصول فشار خارجی است. بنابراین لازم است ما در عرصه خارجی کلی امتیاز بدهیم به طرف‌های مذاکره تا این مشکلاتمان حل شود.